

De toekomst tegemoet

Keynote door Luce van Kempen, jongste kroonlid ooit bij de Sociaal-Economische Raad. Uitgesproken tijdens de Opening Academisch Jaar 2021-2022 op maandag 6 september 2021

Om toch nog een beetje in de vakantiesferen te blijven, neem ik u vandaag mee naar Bologna, waar ik afgelopen zomer heb doorgebracht. In Bologna vinden we een van de oudste, zo niet de oudste nog functionerende universiteit ter wereld. En naast die universiteit, vinden we de Due Torri, de twee torens, de grote trots van de stad. Van bovenaf heb je een fantastisch uitzicht over de gehele stad. Met een beetje geluk kijk je zelfs tot de bergketens van de Apennijnen aan de ene kant naar de Adriatische zee aan de andere kant.

Tenminste, dat heb ik van horen zeggen. Want elke dag beklimmen tientallen, zo niet honderden mensen de 489 treden van een van de twee torens, de Torre degli Asinelli. Maar wie je boven op de toren niet tegen zal komen, zijn studenten. Onder de studenten van de Università di Bologna leeft namelijk het hardnekkige bijgeloof, dat als je als student de toren beklimt, je nooit je diploma zal halen. En aangezien ik pas afgelopen maandag mijn masterscriptie heb mogen verdedigen, heb ik maar het zekere voor het onzekere genomen en ben ik beneden blijven staan.

Daar beneden bekwam me toch een aantal vragen. Want als we er verder over nadenken, is het best frappant. Waarom mogen studenten pas als ze de laurierkrans omhebben, de klim wagen? Dan pas de wereld die ze alleen van beneden kennen, vanuit een nieuw perspectief ontdekken? Dan pas zien hoe alles met elkaar samen hangt? En dan pas aanschouwen wat zich er nog meer aan de horizon bevindt?

In vroegere tijden werden de torens gebruikt als wachttorens, om de aanstormende vijanden te spotten

en zo voorbereid te zijn op naderend onheil. Wie de publicaties van vandaag de dag erop naslaat, ziet meer dan genoeg onheil de toekomst van studenten bedreigen.

De meest verstrekkende, de klimaatcrisis: Ook deze zomer werden overal ter wereld gemeenschappen geconfronteerd met de opwarming van de aarde en extremere weersomstandigheden. We stevenen af op het overschrijden van de planetaire grenzen en een ongekend biodiversiteitsverlies. Het is dan ook niet gek dat menig jongere, mijzelf inclusief, na het verschijnen van het laatste IPCC rapport, slapeloze nachten heeft gehad. Want welke toekomst gaan we tegemoet?

Tegelijkertijd pakken ook aan de maatschappelijke kant donkere wolken zich samen: De generatie die nu aan het universitaire avontuur begint, heeft te maken met ongekende sociaaleconomische kwetsbaarheden. Met de SER signaleerden we in 2019 al dat er sprake was van een 'giftige cocktail': studieschulden, flex-contracten, een oververhitte woningmarkt, en dat alles afgetopt met enorme mentale problematiek. Mix daar dan ook nog een pandemie doorheen en we zien twee jaar later eigenlijk alle seinen op rood staan.

Tussen die twee vijanden zit één grote overeenkomst: Van bovenaf onze wachttorens hebben we ze al lang zien aankomen. En wetenschappelijk gezien, hebben we enorm veel kennis en kunde in huis om de dreigingen nog een halt toe te roepen. We weten de schade van CO₂, van stikstof. We weten hoe we duurzame energiesystemen inrichten. En alleen al aan uw universiteit heeft u een bataljon aan wetenschappers met oplossingen voor een meer robuuste en eerlijke woning- en arbeidsmarkt. Echter blijkt keer op keer dat het systeem dat we met zijn allen hebben gecreëerd, uiterst complex en weerbaar is. Het lukt niet om de observaties van

bovenaf de toren, om te zetten in concrete actie. En zolang we maar een select deel boven op onze torens laten, en daarmee de kans bieden om het gehele systeem te overzien, zullen de systemen alleen maar complexer worden en de problemen alleen maar groter.

Ook u, als universiteit, bent een complex systeem. Een systeem dat zich niet zomaar laat temmen. Om wijlen Donella Meadows (2009) te quoten: het systeem dat wij een universiteit noemen, bestaat uit gebouwen, studenten, professoren, docenten, bestuurders en beheerders, bibliotheken, boeken en computers. Misschien nog wel belangrijker dan al die fysieke elementen, bestaat een Universiteit uit *'academic prowess'* en *'school pride'*. Al die elementen van uw systeem worden verbonden door stromen van informatie zoals strategische plannen en diplomareglementen, of door fysieke stromen zoals budgetallocaties en studenten die van de bachelor naar de master stromen. Uw systeem kent ook barrières, die die stromen vertragen en bemoeilijken.

Want kenners van het werk van Meadows, een van de grondleggers van het systems thinking, weten dat het allerbelangrijkste van een systeem, het doel van dat systeem is. En voor de universiteit is dat doel: "to discover and preserve knowledge and pass it on to new generations." Volgens mij kunnen we het daar met zijn allen mee eens zijn.

Maar met het oog op de uitdagingen die we zien aankomen vanaf die top van onze toren, ligt hier voor u, als universiteit, een grote opgave. Met het vergaren van kennis zit het wel goed. Maar hoe zorgen we nu dat we de kennis echt doorgeven aan de toekomstige generaties? En dat we de juiste kennis doorgeven? Want we willen dat huidige en toekomstige generaties een op zijn minst stabiele toekomst tegemoet gaan, dan moeten we alle zeilen bijzetten. Dat betekent meer dan alleen de beste studenten opleiden, de meest baanbrekende onderzoeken te publiceren of de meest prestigieuze prijzen binnen te halen.

Het betekent dat uw eigen systeem, maar ook uw plaats de systemen goed onder de loop neemt. Alleen dan kunt u de jonge generaties helpen die stabiele toekomst te geven. Ter aanmoediging, geef ik alvast

drie principes mee om dit te bereiken:

Het eerste principe is dat u alle onderdelen van uw eigen systeem goed onderhoudt. Een complex systeem kan immers alleen naar behoren functioneren, als alle onderdelen meedoen. Hapert een van de elementen, of breekt een van de verbindingen, dan stukt het hele systeem. Voor u als universiteit, betekent dit dat u goed moet observeren hoe het met de elementen gaat en signalen die wijze op kwetsbaarheden serieus neemt. Maar het betekent ook dat u vooruit kijkt en daarbij uzelf kritisch bevraagt: welke elementen vormen de toekomst van ons systeem? Betrekken we deze nieuwe generaties genoeg? Luisteren we naar wat ze nodig hebben? En handelen we daar dan ook naar? U hoeft echt niet klakkeloos alles over te nemen of met de elke gril mee te gaan. Maar besef u wel dat elke deuk die uw radertjes vandaag oplopen, morgen tot problemen zullen leiden.

Het tweede principe, is dat u net als die torens in Bologna, niet alleen een ankerpunt bent voor uw eigen gemeenschap, maar ook de gemeenschappen om u heen. Een punt op de horizon, voor wanneer je verdwaald bent en niet meer precies de weg weet. Zodat je je in ieder geval nog kan oriënteren op de goede richting. Die rol van ankerpunt, betekent ook dat u een verantwoordelijkheid heeft. Een verantwoordelijkheid om betrouwbaar en bovenal zichtbaar te blijven. Om uw deuren te openen en zoveel mogelijk mensen te helpen om boven op de toren te komen. En om de ontdekkingen die u daar bovenop doet, ook te delen met de mensen die niet alle 489 treden kunnen beklimmen. Zodat ook zij weerbaar kunnen zijn.

Dit brengt mij op het derde principe. Want uw kennis doorgeven aan toekomstige generaties, betekent dat u uw kennis succesvol moet overbrengen. In Bologna worden nog steeds klokkentorens gebruikt om ceremonies te vieren en op te roepen tot de kerkgang, maar ook om de mensen beneden voor te bereiden op gevaar. Bologna bezit zelfs over een prestigieus beiaardiersgilde: de *Unione Campanari Bolognesi*. Om maar even een Amsterdamse vergelijking te

maken: dit is het Ajax onder de Italiaanse beiaardiersgildes. Echte specialisten, die ervoor zorgen dat iedereen beneden weet wat ze te doen staat. En hoewel ze allemaal hetzelfde intensieve trainingsprogramma doorlopen, kan de echte kenner precies horen wie er aan de touwen staat en daarmee zijn of haar persoonlijke kleur geeft aan de melodie. Ook u heeft uw eigen specialisten. Uw docenten en professoren. En ook zij hebben de belangrijke taak om hun boodschap over te brengen. En ook zij hebben allemaal hun eigen stijl en kleur. John Henry Newman (1852) spreekt in dit kader over het belang van de stem van de leermeester. Om als universiteit uw studenten echt alle kennis mee te geven, en zo voor te bereiden op de grote uitdagingen die ze later zullen gaan tackelen, is het van belang die stem van de leermeester de ruimte te geven. Om studenten zoveel mogelijk perspectieven en zienswijzen te bieden, zoveel mogelijk klankkleuren te laten horen. De nuances te laten herkennen. Want perfecte oplossingen bestaan niet. Want niemand bespeelt al die klokken perfect, maar juist het samenspel van al die persoonlijke tonen, zorgt voor de mooiste melodie.

Dat brengt mij dan ook tot het slot. Ik hoop dat ik komend jaar de torenklokken van de UvA helder en luid mag horen spelen. Dat u een ankerpunt voor uw eigen en andere gemeenschappen bent. En we zoveel mogelijk mensen boven op die torens krijgen. Zodat we gezamenlijk die klimaatcrisis en giftige cocktail aankunnen, en zo weerbaar een mooie toekomst tegemoet gaan.

Citaties:

Meadows, D. H. (2009). Thinking in systems. (Diana Wright (sustainability institute), Ed.). London: Earthscan.

Newman, J.H., (1852). The Idea of a University

Sociaal-Economische Raad (2019). Hoge verwachtingen – Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2019